

АМЬД ЯВАХ ЭРХ ХЭРЭГЛЭЭНИЙ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ БОЛОХ НЬ

*Б.Дагзмаа (Ph.D), Б.Мөнхжавхлан (Докторант)
МУИС-ийн ШУС-ийн Хүмүүнлэгийн ухааны салбар
Философи, шашин судлалын тэнхим*

Түлхүүр үгс: хүний эрх, жам ёсны эрх, чөлөөт хүсэл, цаазаар авах ял, нийгмийн гэрээнээс татгалзах.

Философи болон хүний эрхийн ойлголтыг хамтатган үзэх ёстой үндэслэгээнүүдийг дараахь байдлаар дурдаж болох юм. Юуны түрүүнд философийн мэдлэг үнэлэмжийн шинжтэй байдаг учир түүнийг хүний эрхийн асуудалтай харьцуулж үзэхэд ойр байдаг. Тухайлбал, нийгэмд гарч буй хүний эрхийн зөрчилд хууль, эрх зүйн эсвэл уламжлал, ёс заншлын шийтгэл оногдуулах нь үнэлэмжээс хамаарч байдаг билээ. Гэхдээ хүний эрхийг дан ганц үнэлэмжийн шинжтэй гэж хэлэх нь зохистой биш авч хүний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, эсхүл эрхийг нь хязгаарлах асуудал үнэлэмжийн утга агуулдаг гэж бид үзэж байгаа юм. Ийм ч учраас амьд явах эрхийн асуудлыг бид хэрэглээний ёс зүйн агуулгад хамаатуулж энэхүү өгүүллийг толилуулж байгаа билээ.

Ер нь бидний амьдрал дээр хүмүүс ихэнхдээ эрх нь зөрчигдөж байгаа тохиолдлуудыг төдийлөн анзаардаггүй, “байх л зүйл” мэтээр өнгөрөөдөг. Харин асуудал бодгаль хүний амьдралыг шууд утгаар хөндөж, ноцтой үр дагаварыг дагуулж эхэлсэн тэр үед сая эрхийнхээ талаар анхааралтай бодож, бас тэмцэхийг эрмэлзэж эхэлдэг. Ийнхүү анзаарч байгаагүй, энгийн мэт хэрнээ ярвигтай, зайлшгүй тооцох ёстой асуудал философи, хүний эрхийг хооронд нь огтлолцуулдаг юм. Мөн хүний эрхийн ойлголтыг философийн үүднээс илэрхийлнэ гэдэг бол биднийг асуудлын гүн рүү нухацтай хандахад хүргэдэг.

Иймд хүний эрхийн тухай яриа утгаа философи эргэцүүллээс эхлэх ёстой бөгөөд эдгээрийг улс төрийн байгуулал болон ёс суртахууны хэм хэмжээний хүрээнд харьцуулах ёстой. Тодруулж хэлбэл нийгмийг хэн удирдаж байгаагаас хамаараад ёс суртахууны ба үнэлэмжийн ямар өөр хууль үйлчилж байгаа эсэх, юуг зөв, юуг буруу гэх вэ гэдэг асуултууд өөр өөрөөр тодорхойлогддогтой холбоотой. Энэ талаар олон философичид үзэл бодлоо өөр өөрөөр илэрхийлсэн байдаг.

Хүний амьд явах эрхтэй шууд утгаар холбоотой, эрт дээр үеэс философичдын мэргэжлийн сонирхлыг байнга өдөөж ирсэн боловч нэг мөр болгон шийдэхэд төвөгтэй сэдэв бол ялын дээд хэмжээ буюу цаазаар авах ялын талаархи асуудал юм. Энэ нь хүн төрөлхтөн эртнээс нааш өөрсдийн иргэншлийн түүхэнд ямар нэгэн байдлаар хадгалж ирсэн шийтгэлийн нэг хэлбэр бөгөөд философичдын хувьд хүний жам ёсны эрх, шударга ёс, соёл, нийгмийн олон талбарыг уулзуулсан чухал сэдэв болж байдаг.

Цаазаар авах ялын талаар философичдын, хуульчдын, энгийн иргэдийн үзэл бодол янз бүр. Зарим нь энэ ялыг нийгмийн зүгээс гэмт хэрэгтэнд үзүүлж буй хатуу шийтгэлийн нэг хувилбар гэдэг утгаар зайлшгүй байх хэрэгтэй гэж үзэж байхад өөр бусад нь цаазаар авах ялыг нийгмийн сэтгэл зүйг эвдэгч, ёс суртахууны хэм хэмжээнүүдийг завхруулагч хэмээн үзэж эрс эсэргүүцдэг билээ. Эдгээр ялгаатай үзэл бодлын аль алинд нь хамгаалах, зөвтгөх үндэслэлүүд бий¹.

Гэхдээ хамгийн гол нь хүмүүс энэхүү шийтгэлийг хэрэглэхийг дэмждэг болон эсэргүүцдэг аль ч талыг баримталдаг бай эцсийн шийдвэрийг төр, эсвэл хэн нэгэн, эсвэл бүлэг хүмүүс гаргаж хүний амьд явах эсэхийг шийддэгт гол учир байгаа юм. Ингэхээр амьд явах эрхийн асуудалд философи эргэцүүллийн үүднээс хандах зайлшгүй шалтгаан бидэнд олддог бөгөөд энэ нь философи

¹ Цаазаар авах ялыг халах буюу хэрэглэхийг хориглох үзэл баримтлалыг “аболиционизм” гэдэг. Энэ үзэл ёсоор бол төр хүний амийг эрсдүүлэх биш харин амьд явах эрхийн баталгааг хангах үндсэн үүрэгтэй юм. Гэтэл энэ ялыг хэрэгжүүлснээр хүний амьд явах эрхийг эдлүүлэхгүй, бусад эрхээ эдлэх боломжоос нь салгаж байгаагаараа төр өөрөө үүргээ биелүүлэхгүй байна гэж үзнэ.

Харин энэ ялыг нийгэмд байлгаж, хадгалж, хэрэглэхийг дэмждэг үзлийг “ретенционизм” гэнэ. Ретенционизмийн үзэл ёсоор цаазаар авах ял бол гэмт хэрэг дахин гарахаас урьдчилан сэргийлэх эрх зүйн хамгаалалт, зайлшгүй байдал, нийтлэг сонирхол зэрэгтэй уялддаг үзэл баримтлал юм.

дахь хавсарга ёс зүйн нэг бие даасан сэдэв болдог юм.

- Энэхүү ялыг нийгэмд байх ёстой гэж **хүлээн зөвшөөрдөг** зарим үндэслэлүүдийг тоочъё.
1. “Амийг амиар”. Дэлхий нийтэд түгээмэл хэрэглэгддэг ойлголт бөгөөд хэрэв хэн нэгэн хүний амийг авсан л бол амиар төлөх ёстой. Энэ нь зүйд нийцнэ гэж үздэг хандлага. Ялангуяа уламжлал, ёс заншлыг сахидаг улс орнууд, нийтлэгүүдэд одоо хүртэл хадгалагдсаар байдаг.
 2. Нэгэнт хүний амийг хөнөөх хүртлээ аймшигт хэрэг үйлдсэн хүн шоронд хүмүүжиж, засрахгүй. Шорон бол хүмүүжүүлдэг газар биш харин гэсгээн цээрлүүлэх газар. Ийм учир засаршгүй гэмт хэрэгтэн нийгэмд хор хөнөөл учруулж, дахин энэ мэт хэрэг үйлдэхгүй гэсэн баталгаа байхгүй.
 3. Хүний амь хөнөөсөн гэмт хэрэгтнийг цаазаар авснаар нийгэмд энэ нь сургамж болж, ийм төрлийн гэмт хэрэг гарах явдал багасна.
 4. Гэмт хэрэгтнийг цаазаар авалгүй бүх насаар нь хорих явдал бол эдийн засгийн хувьд ихээхэн хохиролтой.
 5. Гэмт хэрэгтнийг цаазаар авалгүй бүх насаар нь хорино гэдэг нь үхэн үхтэл нь тарчлаан зовоож буй харгис хэрцгий явдал. Харин цаазаар авна гэдэг нь үхлийг ойртуулсан илүү хүнлэг шийтгэл болно.
 6. Цаазаар авах ялыг хэрэгжүүлэхгүй байх нь гэмт хэрэг, гэмт хэрэгтнийг өөгшүүлж, хүнд ноцтой гэмт хэрэг гарах явдлыг нэмэгдүүлж болзошгүй.

Зарим философичид энэхүү ялыг хүлээн зөвшөөрч, дээрхи үндэслэгээнүүдтэй адил гэмээр үзэл баримтлалуудыг мөн тодорхойлсон байдаг. Тухайлбал, орчин үеийн ардчилсан төрийн онолын суурь болж байдаг нийгмийн гэрээний үзлийн хувьд Ж.Ж.Руссо, Т.Гоббс, Ж.Локк² нар нийгмийн хэв журмыг хадгалахын тулд цаазын ялыг хүлээн зөвшөөрөх хэрэгтэй гэж үзэж байв. Энэ онол ёсоор аллага бол гэрээнээс ангид үйлдэл учраас, гэмт хэрэгтний амийг төр егүүтгэж болох ажээ.

Тухайлбал Ж.Ж.Руссо “Нийгмийн гэрээ ба улс төрийн эрхийн зарчмууд” хэмээх бүтээлдээ: “Хүний амь гэдэг байгалиас бидэнд заяасан гайхамшигт өглөг. Нөгөө талаар төрөөс бид бүгдэд тодорхой болзол нөхцөлтэйгөөр өгсөн бэлэг ч гэж болно. Чухамхүү ийм болзолтойгоор бид айх аюулгүй амьдарч ирсэн. Гэмт хэрэг үйлдсэний төлөө төрийн нэрийн өмнөөс эрх бүхий этгээд чамайг үхэхийг тушаавал үхэхээс өөр аргагүй. Үүнтэй ойролцоогоор алуурчинд егүүтгүүлж хохирогч болохгүйн тулд өөрөө алуурчин болохоор шийдсэн бол үхлээ зөвшөөрсөн гэдэг утгаар нь гэмт хэрэгтэнд оноох цаазаар авах ялыг ойлгох талтай”³ мөн “эх орноосоо урван тэрсэлж, хуулийг уландаа гишгэх зэрэг бүдүүлэг үйлдлээрээ нийгмийн гэрээнд халдаж буй аливаа гэмт хэрэгтэн нийгмийн гишүүн байхаа больдог. Түүгээр ч зогсохгүй тухайн этгээдийг нийгэмдээ дайн зарласанд тооцдог байна. Төр оршин тогтнох нь гэмт этгээдийн амьдралтай таарахгүй болж буй тул энэ хоёрын аль нэг нь үгүй болох ёстой. Гэмт хэрэгтнийг цаазаар авч байгаа нь иргэнийг бус харин дайсан этгээдийг устгаж буй хэрэг”⁴ гэж үзжээ. Гэхдээ тэрээр нөгөөтэйгүүр “цаазаар авах ялыг үргэлж хэрэглээд байвал тэр нь тухайн засаг төрийн сул тал, залхуурлын илрэл болно. Ямар ч муу хүнээр нийтэд тустай зүйл хийлгэж болдог. Амьд үлдээвэл илүү аюул занал хүргэж болзошгүй этгээдүүдээс бусад хүний амь насыг хөнөөх эрх бидэнд байхгүй. Тэр ч бүү хэл бусдад нь сургамж болгох үүднээс ч амийг нь хөнөөх эрх бидэнд үгүй. ...Сайн засаглалтай газарт өршөөж хэлтрүүлдэгтээ биш харин гэмт хэргийн гаралт бага байдаг тул ял шийтгэл оногдуулах нь ч бага байдаг. Төр улсын чадал доройтон сулрахад шийтгэл хүлээдэггүй гэмт хэрэгтний тоо олширдог”⁵ гэсэн санаа бас зохиолд нь тусгагджээ.

Ж.Ж.Руссогийн дэвшүүлсэн санааг XVIII зууны Германы нэрт философич И.Кант үргэлжлүүлсэн бөгөөд түүний үзэл баримтлал энэхүү ялыг дэмжигчдийн хувьд үлэмж нөлөөтэй юм. Цаазаар авах ялын хувьд хандаж буй Кантын хандлага нь түүний онол дахь зайлшгүй императивын зарчимтай шууд холбоотой юм. “Чи өөрөө удирдлага болгодог, тэгэхийн хамт түүнээ бүх нийтийн хууль болгохсон гэж хүсдэг тийм л максимын дагуу үйлдэл юугаан хийж байгтун”⁶ гэж Кант бичсэн

² Либерализмын гол төлөөлөгч Ж.Локк, “хуулийн гол зорилго бол халах эсхүл устгахад биш харин эрх чөлөөг хадгалах, хэрэгжихэд зориулагдах ёстой” гэж байв.

³ Ж.Ж.Руссо. Нийгмийн гэрээ ба улс төрийн эрхийн зарчмууд. УБ., 2015. 52-р тал

⁴ Мөн тэнд. 53-р тал

⁵ Ж.Ж.Руссо. Нийгмийн гэрээ ба улс төрийн эрхийн зарчмууд. УБ., 2015. 54-р тал

⁶ Immanuel Kant. Groundwork for the Metaphysics of Morals. Allen W. Wood. Yale University Press. 2002. P.76

байдаг.

Тэрбээр 1797 онд “Ёс суртахууны метафизик” хэмээх бүтээлдээ гэмт хэрэг, цаазаар авах ялын тухай бичжээ. Түүний энэхүү бүтээл “гэмт хэрэг”, “шийтгэх эрх” гэсэн тодорхойлолтуудаас эхэлдэг. Кантынхаар “хууль байхгүй бол нийгэм ба төр аль нь ч оршин байж чадахгүй” аж. Иймд хуулийг хэрэгжүүлэх нь нийгмийн суурь бөгөөд энэ нь нийгмийг хамгаалах төрийн хамгийн чухал хэрэгсэл болдог. Ингэхээр хуулийг зөрчинө гэдэг нь нийгмийн гишүүн байх эрхээ алдсан гэсэн үг. Энэ санаа Ж.Ж.Руссоид байдгийг бид дээр өгүүлсэн болно.

Хуулийг зөрчсөн хэн боловч нийгмийн гишүүн байх эрхгүй болж, нийгмийн хэм хэмжээний эсрэг байснаараа буруутайд тооцогдон ял хүртэх ёстой. Нийгмийн гишүүд бол нийгмийн хуулиудыг ажиглагчид бөгөөд тэд эсхүл тэдний хэн нэгэн нь гэмт хэрэг үйлдсэнээр нийгмийн гишүүн байх эрхээ хасуулна гэсэн үг ажээ.

Хуулийг зөрчих нь хувь хүний болон нийгмийн гэмт хэргийн шинжтэй байж болно. Хувь хүний гэмт хэрэг бол өөр нэг хүний эсрэг үйлдсэн хэрэг мөн. Үүнийг иргэний шүүхээр шүүнэ. Харин нийгмийн эсрэг гэмт хэргийг эрүүгийн хуулийн дагуу шүүх учиртай хэмээн Кант гэмт хэргийг хоёр төрөл болгон ялгаж үзжээ.

Кантынхаар “аллага үйлдсэн хэн ч бай үхэх ёстой, хэдийгээр амьдрал хэцүү байсан ч амьд байх нь үхлээс дээр. Иймд аллага үйлдсэн хэн боловч, эсвэл алахыг шаардсан, аллагад ямар нэгэн байдлаар оролцсон хэн ч бай бүгд үхэх ёстой” гэж байв.⁷ Тэрээр энэхүү үзлээ цааш үргэлжлүүлэн “хэн нэгний амийг авсан этгээдээс нийгэм амийг нь төлүүлэхгүй бол энэ нь нийгэм ёс суртахуунгүй байна гэдгийг илтгэж байгаа хэрэг. Ер нь иргэншсэн нийгэмд ч, төрд ч хувь хүнийг шийтгэх эрх бий...хэрэв гэмгүй хүнийг шийтгэсэн бол энэ бол шударга ёсны удирдлагын алдаа юм. Гэмт хэргийг шийтгэхдээ алдаа гаргаж, шударга ёсыг хангаж чадаагүй бол энэ нь илүү хор уршигтай юм”⁸ гэсэн байна. Гэхдээ цаазаар авах ялаар шийтгэгдэх хүмүүсийн тоонд өөрийн бутач хүүхдээ хөнөөсөн эхчүүд орохгүй гэж заасан Кантын санаа ихэд зөрчилтэй санагдаж байгаа юм. Тухайлбал, бутач хүүхдээ алсан эх шийтгэл амсах боловч түүнд цаазаар авах ял оноох нь зохимжгүй хэмээн тэрээр үзсэн байна. Учир нь “бутач хүүхэд хууль бус бөгөөд...түүний оршин байгааг нийгэм үл тоомсорлож болно”⁹ хэмээн бичсэн байдаг нь цаазаар авах ялын талаар Кантын баримтлаж байсан нийгмийн гэрээний онол нь түүний ёс суртахууны трансцендентал үзэлтэй нь төдийлөн сайн авцалдахгүй байгаагийн илэрхийлэл юм.

Ийнхүү шинэ үеийн зарим философичдын боловсруулсан цаазаар авах ялын тухай үзэл баримтлалууд нийгмийн гэрээний онолын суурь зарчим болсон шударга ёсны тухай үзлийн хүрээнд үндэслэгдсэн хэмээн дүгнэж болно.

Орчин үеийн францын философич М.Фуко “Цагдах ба шийтгэх: шоронгийн үүсэл” гэдэг зохиолд эрх мэдлийн генезисын тухай асуудлыг авч үзэхдээ шийтгэлийн дээд хэмжээ болох цаазаар авах ялын хэрэгжилтийн түүхэн өөрчлөлтүүдийг тодорхойлсон байдаг. Хэмжээгүй эрхт хаант засаглалын үед олон нийтийн өмнө цаазаар авах ялыг хэрэгжүүлэх нь эзэн хааны хязгааргүй эрх мэдлийн бэлэгдэл болж, гэмт этгээдийн биенийг тарчлаан зовоож, гэсгээх нь шударга ёсыг тогтоож, зүйд нийцэх мэт асуудал байлаа. Гэвч түүний үзлээр XVIII зууны сүүл XIX зууны эхэн үеэс эхлэн олны өмнө цаазаар авах ялыг ард түмэн эсэргүүцэж, гэмт хэрэгтнийг өрөвдөх сэтгэлээ илт илэрхийлэх болсон нь цаазаар авах ял нь өөрийн айлган сүрдүүлэх үндсэн үүргээ биелүүлж чадахаа больж эхэлсэнтэй холбоотой юм. Фукогийн үзэж байснаар энэ бүх үйл явц нийгэм дэх эрх мэдлийн харилцааны өөрчлөлтүүдийн үр дагавар болсон бөгөөд эдгээр нь эрх мэдлийн шинэ хэв маяг буюу дисциплинар эрх мэдэл буй болохтой шууд холбоотой билээ. Энэ цагаас хойш цаазаар авах ялын тухай асуудал “мэдээжийн” гэдэг байдлаа алдаж, нийгмийн хэлэлцүүлэгийн нээлттэй асуудал болж хувирсан гэж дүгнэж болох юм.

Ийнхүү цаазаар авах ялыг **хүлээн зөвшөөрдөггүй**, шударга ёсонд уг шийтгэл нийцдэггүй хэмээн үзсэн дараахь үндэслэлүүд нийтлэг байдаг.

⁷ http://www.academia.edu/703423/If_he_has_committed_murder_he_must_die_Kants_View_of_Punishment_in_the_Doctrine_of_Right

⁸ <http://prodproquotes.info/prodp/default/view/1617/Philosophers>

⁹ Кант И. Собр. Соч. В 8 т. Т.6 М.: “ЧОРО”, 1994. С. 368

1. Үндсэн хууль юуны түрүүнд “хүн амьд явах эрхтэй”-г заадаг атлаа цаазын ялыг оноож буй нь хууль зөрчилтэй байгааг харуулж байна.
2. Хүний амь юугаар ч үнэлэшгүй хамгийн эрхэм зүйл учир хуулиар хүний амьд явах эрхийг хязгаарлаж үл болно.
3. Цаазаар авах ял байснаар нийгэмд гарч буй гэмт хэргийн тоо буурсан гэх үзүүлэлт байдаггүй. Мөн энэ ял нь гэмт хэрэг гарахаас урьдчилан сэргийлэх анхааруулга, сургамж болж чадахгүй юм.
4. Хэрэв хэн нэгэн хилсээр цаазаар авхуулсан бол хэргийг цагаатгасан ч дахин хэзээ ч залруулж болохгүй.
5. Гэмт хэрэгтнийг цаазаар авахаас илүү бүх насаар нь хорих нь цээрлэлийг улам бодитой болгосон шийтгэл байж чадна.
6. Цаазаар алах ялыг хэрэгжүүлж байгаа хүний сэтгэл зүйн асуудлыг харгалзаж үзэх шаардлагатай бөгөөд энэ нь гэм буруугүй хүнээр хүчээр аллага үйлдүүлж байгаатай адил.
7. Цаазаар авах ялаар шийтгүүлсэн байдлыг болон гүйцэтгэлийг төрийн нууцад хамааруулж, олон нийтээс нууснаар тэр нь хардлага төрүүлдэг.
8. Төрийг гэмт хэрэгтэнтэй адил түвшинд аваачдаг
9. Шашин, хүнлэг ёсны зан үйлд харш байдаг.
10. Ял эдэлж буй ялтнаар нийгэмд тустай хөдөлмөр хийлгэх замаар хохирогчийн ар гэрт нөхөн төлбөр олгох гэх мэт эдийн засгийн ач холбогдолтой талаас нь шийдэх боломжтой гэх мэт.

Цаазаар авах ялыг шүүмжилсэн, түүнийг нийгмийн практикаас хасахыг уриалсан анхны хүмүүсийн нэг бол соён гэгээрлийн үеийн Италийн философич, хуульч Чезаре Беккариа (1738 – 1794) юм. “Хууль бол ганц нэгээрээ бас дээр нь өөрийн эрхээр амьдарч байвч үргэлжийн дайн самуун, нэгэнт баталгаажуулаагүй болохоор ямар ч үр ашиггүй эрх чөлөөнөөс залхсан хүмүүсийн нийгэмд нэгдэх гэрээ болой. Тэд эрх чөлөөнийхөө өчүүхэн хэсгийг золиослоод хариуд нь үлдсэн хэсгийг алдахгүй тулд хамгийн чухал эрх болох амьд явах эрхээ золиослох хүн байх уу? Өөрийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болох хүнээ нийгэм ална гэдэг хачирхалтай эрх шүү” хэмээсэн ажээ. Мөн нөгөө талаар нийгмийн гэрээнд хүнээс салгаж үл болох амьд явах эрхийг хамгаална гэж заасан атлаа цаазаар авах ялыг хүлээн зөвшөөрөх нь зүй ёсны бус¹⁰ хэмээн тэрээр үзжээ.

Орчин үеийн философичдоос цаазаар авах ялыг эрс шүүмжилж, бодгаль хүний оршихуйн үнэ цэнэ, утга учрыг философийн гол судлах зүйл хэмээн үзэж байсан сэтгэгч бол А.Камю юм. Францын экзистенциалист философич А.Камю нь 1956 онд бичсэн “Цаазын ялын талаарх эргэцүүлэл”¹¹-дээ цаазаар авах ялын эсрэг үзэл санааг хүчтэй илэрхийлсэн аж. А.Камю тус ялын харгис хэрцгий байдлыг эсэргүүцэж буйгаа илэрхийлэхдээ “цаазаар авах ял нь үнэхээр гэмт хэрэг гарахаас урьдчилан сэргийлж, айдас төрүүлдэг гэдэгт нийгэм итгэдэг юм бол цаазын ялыг нууц газар гүйцэтгэх биш харин телевизээр шууд дамжуулан нэвтрүүлэх нь зүйтэй” гэж хэлсэн байна. Тэрээр энэ ялыг төр нь хувь хүнд эрх мэдлээ хэтрүүлэн хэрэглэх хамгийн хүчтэй зэвсэг гэж шүүмжилж байв. Тэгээд ч шүүх үйл ажиллагааны буруу шийдвэрээс үүдэж хүний амийг хөнөөх эрсдэл байгаа учир, бүх насаар нь хорих явдлыг тэрээр оронд нь санал болгож байв.

Орчин үеийн постструктуралист, постмодернист философич Ж.Деррида цаазаар авах ялыг эсэргүүцсэн байр суурьтай байсан бөгөөд тус ялын хэрцгий байдал, цаазын ялтай холбогдох тухай хэд хэдэн санааг илэрхийлсэн байна. Жишээ нь цаазаар авах ялын харгис хэрцгий шинж чанарыг тайлбарлахдаа “хэрцгий” гэдэг үг нь “цус” хэмээх эртний латин үгнээс гаралтай бөгөөд, энэ үг нь хэн нэгний зовлонгийн төлөө өөр нэгнийг зовооно, тэр ч атугай хэн нэгний зовлонгоос таашаал авах гэсэн давхар утгатай байна гэж үзсэн¹². Ж.Деррида цаазаар авах ялын эсрэг үндэслэгээг философи биш харин цэвэр улс төрийн утгаар авч үзэх нь зүйд нийцнэ гэж зөвлөсөн. Учир нь энэ ялыг оноох нь ер нь улс төрийн шийдвэртэй холбоотой байдаг бөгөөд хуулинд хэрхэн тусган оруулах, мөн дахин хэрэглэх нь зөвшилцлөөс хамаардаг гэж тэрээр үзэж байв.

¹⁰ Эрх зүйн философи гарын авлага. УБ., 2013. хуудас 156

¹¹ Энэ бол А.Камюгийн сонгодог эссе бөгөөд үгчилэн орчуулбал “толгойг нь цавчихуйн талаар эргэцүүлэл” гэсэн утгатай. Гэвч өгүүллийг бичигч бид “цаазын ял” хэмээх ерөнхий утгаар илэрхийлэв. Этгээд хүн зохиолд толгойг нь цавчих гэсэн утгаараа бичигджээ.

¹² [http://press.uchicago.edu/dms/ucp/books/pdf/seasonal-catalogs/international editions/Fall2013_UCP_InternationalEdition.pdf](http://press.uchicago.edu/dms/ucp/books/pdf/seasonal-catalogs/international%20editions/Fall2013_UCP_InternationalEdition.pdf)

Төр улс үүссэн цагаас хойш өнөөг хүртэл цаазаар авах ялыг хэрэглэсээр ирсэн. Гэхдээ үүнийг түүхэн хөгжлийн үүднээс авч үзвэл дараах хандлага ажиглагдаж байна. Үүнд:

1. Цаазаар авах ял оноодог гэмт хэргүүдийн тоо цөөрсөөр ирсэн. Жишээлбэл, XIX зууны Их Британи улсад 200 төрлийн гэмт хэрэгт цаазаар авах ял оноодог байсан бол орчин үед санаатайгаар онц хэрцгий байдлаар хүний амийг хороосон хүнд л ялын дээд хэмжээг оноох болжээ.
2. Олонхи оронд хүүхэд, эмэгтэйчүүд, өндөр настай эрэгтэйчүүдэд цаазаар авах ял оноодоггүй болжээ.
3. Цаазаар авах ялыг хэрэглэдэг улс орнуудын тоо цөөрч байна, Жишээлбэл, дэлхийн нэгдүгээр дайны дараа баруун европын зөвхөн 7 оронд цаазаар авах ялын хэрэгжилтийг зогсоосон байхад 1988 онд 53 оронд түүнийг халж, 27 оронд зогсоосон байна.
4. Орчин үед цаазаар авах ялд хандах хувь хүний субъектив хандлага өөрчлөгдөх болсон. XVIII зуунаас эхлэн нийгэмд олны өмнө цаазаар авах ялыг илт эсэргүүцэх хандлага ажиглагдах болсон. Иймд цаазаар алах ялыг XIX зуунаас олон нийтийн өмнө хэрэгжүүлэхээ больж, энэ нь төрийн далд шийтгэлийн зэрэглэлд шилжсэн байна. Тэгвэл орчин үед нийгмийн цөөнгүй хэсэг түүнийг бүрэн үгүйсгэж, нийгмийн практикаас халахыг шаардах болжээ.

Нийгмийг хэн удирдаж байгаагаас хамаараад ёс зүйн үүднээс юуг зөв, юуг буруу гэх вэ? гэдэг асуултууд өөр өөрөөр тодорхойлогддог үнэлэмжийн утга хүний эрхийн энэ салбарт ч хамаатай юм гэдгийг тус өгүүллийн эхэнд дурдсан билээ. Зохиогчид бид өнөөгийн дэлхийн нийтийн чиг хандлага төдийгүй хүний эрхийн олон талт байдлыг харгалзан судлаачийн хувьд эл асуудал нээлттэй гэдгийг философичдын үзлээр толилуулж байгаа боловч иргэнийхээ хувьд энэхүү ялыг халах нь хүний эрхийг хангах, хэрэгжүүлэх үндсэн үүргээ төр биелүүлэх эхний суурь алхам хэмээн үзэж байна.

Ер нь уламжлалт философийн түүхийг авч үзэхэд ихэнх философичид цаазаар авах ялыг хүлээн зөвшөөрсөн байр суурьтай байдаг хэдий ч хүн төрөлхтний орчин үежсний дараах нийгмийн өнөө үед философичид, хуульчид хувь хүний амьд явах эрхийг хүндэтгэн дээдэлж, хүний эрхийг хамгаалахыг сануулж, цаазаар авах ялыг халахыг санал болгож байгаа нь тухайлбал, экзистенциалист, постструктуралист философичдын үзэл баримтлалаас илт харагдаж байгаа болно.

Жич: Өнөөдөр МУИС-ийн философийн тэнхмийн сургалтад хэрэглээний ёс зүйн болон хүний эрхийн олон асуудлыг мэргэжлийн бус ангийн философи хичээлийн агуулгын хүрээнд кино хэлэлцүүлэг, ярилцлага, мэтгэлцээн, тохиолдол шинжлэлийн аргаар дамжуулан зааж, олныг хамарсан хэлэлцүүлэг өрнүүлэхийг оролдож байна¹³.

Эмнести Интернэшнл олон улсын хүний эрхийн байгууллага, Зохистой хөгжил Жендэр төв, Засгийн газрын дэргэдэх Жендерийн үндэсний хороо, Жендерийн консорциумтай хамтран “Дайвар хүйстэн”, “Жендер судлал руу нэг алхам” зэрэг оюутны эрдэм шинжилгээний хурлыг болон оюутны дунд мэтгэлцээн, олимпиад уралдааныг хүний эрхийн агуулгатай философи асуултуудын хүрээнд мэтгэлцүүлэх байдлаар зохион явуулж ирлээ. Энэ нь философийн мэргэжлийн болон мэргэжлийн бус ангийн оюутан залуусыг нийгмийн аливаа асуудалд хүний эрхийн мэдрэмжтэй хандах, мэргэжлийн онцлогийг илрүүлэх, хэрэгжүүлэх, хандлага өөрчлөх, үзэл бодлоо тодорхой, философи үндэслэл бүхий илэрхийлэхэд дөхөм болж байгаа юм.

¹³ Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд феминист экзистенциализмын сэдвүүдээр “Мона Лизагийн инээмсэглэл”, зохиолч Шүүдэрцэцэгийн бүтээл “180 хэм” зохиомж, мөн хавсарга ёс зүйн хүрээнд цаазаар авах ялын асуудлаар “Үхдэл алхаж явна”, “Дэвид Гейлийн амьдрал”, хүний оршихуйн утга учир, хувь хүний чөлөөт сонголтын хүрээнд “Трумэн Шоу” зэргээр кино хичээлийг МУИС болон ЭМШУИС, Ач ДС-иудад зохион байгуулсан болно.

НОМ ЗҮЙ

1. Ж.Ж.Руссо. Нийгмийн гэрээ ба улс төрийн эрхийн зарчмууд. УБ., 2015
2. Эрх зүйн философи гарын авлага УБ., 2013
3. Immanuel Kant. Groundwork for the Metaphysics of Morals. Allen W. Wood. Yale University Press. 2002
4. Кант И. Собр. Соч. В 8 т. Т.6 М.: “ЧОРО”, 1994
5. http://press.uchicago.edu/dms/ucp/books/pdf/seasonal-catalogs/international-editions/Fall2013_UCP_InternationalEdition.pdf
6. http://www.academia.edu/703423/_If_he_has_committed_murder_he_must_die_Kants_View_of_Punishment_in_the_Doctrine_of_Right
7. <http://prodquotes.info/prodp/default/view/1617/Philosophers>

ABSTRACT

In this paper, we shall examine the capital punishment which is the aspect of applied ethics and its teaching methodology. Philosophy and human rights problems are always open to all and they usually related to values. Thus, philosophy and human rights are intermingled. We examined several philosophical views on death penalty, such as from Cesare Beccare, Immanuel Kant and Michel Foucault and others. Also, there is always a contradiction between argument against and for the death penalty and we tried to compare its philosophical source in this paper.